

O. Niinemäe

Kodu-uurimine koolis ning selle seos
õppe- ja kasvatustööga

(Ettekanne õpetajatele)

Kooli ja elu sidemete tugevdamisel ning haridussüsteemi edasiarendamisel seoses NLKP programmi elluviimise ülesandega on eelkõige vajalik õppe- ja kasvatus-töö viia ühtsesse süsteemi. Nende eesmärkide saavutamisel on vaieldamatult suur osa kodu-uurimisalasel tööl koolis.

Kodu-uurimisalane töö koolis tuleb liigitada kodulooliseks ja kodu-uurimislikuks.

Koduloolise töö all mõistame tegevust, mille kaudu tutvustatakse õpilastele nende koduümbrust - antakse ülevaade koduümbruse ajaloost, loodusest, majandusest, kultuurielust jne., õpetatakse õpilasi õigesti mõistma koduümbruse tänapäeva ja minevikku, kasutades selleks mitmesuguseid andmeid, materjale, korraldades matku, ekskursioone jne.

Kodu-uurimises kogutakse teadusliku uurimise nõuete kohaselt uusi teaduslikke andmeid ja eseneid kodukohast. Seega rikastab kodu-uurimine koduloolist (koduloolises õpetuses kasutatavat) materjali (õppevahendeid).

Kodukoha tundmaõppimine programmilises õppetöös on põhiliselt kodulooline, klassivälises töös esinevad aga mõlemad tegevussuunad: kodulooline ja kodu-uurimislik.

Kooli õppeprogramiline kodulooline töö algab algklassides koduloo õpetamisega (kas seoses emakeelega või eraldi), mille ülesandeks on õige nõukoguliku kodutunnetuse rajamine ja koduümbruse looduse ning inimeste tähtsamate tööalade tundmaõppimine, eelteadmiste andmine loodusõpetusest, geograafiast ja ajaloost.

Kodulooline suunitlus eeldab kõigi õppeainete omavahelist seostamist algklassides. See kindlustab teenade mitmekülgsena ja põhjalikuna käsitlemise ning hoiab ära üleaaruse kordamise, loob õpetamise ja kasvata-mise ühtse süsteemi. Eriti oluline on ajaloo, ema-

keele ja tööõpetuse omavaheline seos, kuna need õppeained üksteist täiendavad ja laiendavad. Ka matemaatika, joonistamise ja laulmise õpetamise seostamisel kodulooga on suur kasvatuslik ning õpetuslik tähtsus. Õige koduloo õpetamine valmistab õpilasi ette aineõpetusele üleminekuks ja paneb aluse kodu-uurimislikule tööle koolis ning edaspidises elus. Seepärast peavad algklasside õpetajad tegema tööd armastusega ja palju teadma kodukohast.

Ka vanemates klassides on koduloolise materjali kasutamine ja õppeainete omavaheline seos nõutav. Muidugi ei kõlba selleks igasugune kodulooline materjal, vaid selline, mis annab vastavate teemade käsitlemisel konkreetseid ning teaduslikult õigeid pidepunkte, pakub lisa nende marksistlikuks selgitamiseks, on lastele jõukohane ja esitatakse neile arusaadavas vormis.

Eriti koht on koduloolisel materjalil bioloogia, geograafia ja ühiskonnateaduste aluste õpetamisel. Kodulooline suund nendes õppeainetes asendab mehaanilise tuupimise konkreetsete loodusobjektide tundmaõppimisega ekskursioonidel, matkadel, praktiliste või laboratoorsete tööde kaudu, samuti ka mitmesuguste pikemaajaliste iseseisvate vaatluste (meteoroloogilised ja fenoloogilised) abil. Bioloogia ja geograafia õpetamine peab andma õpilastele ka oskusi edaspidiseks kodu-uurimislikuks tööks, nagu taimede määramine, plaanide ning kaartide valmistamine, nende kasutamine jne. Bioloogia ja geograafia õpetamise tihe seostamine kohaliku looduse ning rahva majandusliku tegevusega äratab õpilastes aktiivset huvi kõigi tänapäeva aktuaalsete tootmisprobleemide lahendamise vastu. Et kõiki neid ülesandeid täita, ei tohi ühtki õppeprogrammis ettenähtud ekskursiooni ära jätta, neid

puudulikult ette valmistada ja kogutud materjali õppeprotsessis pealiskaudselt kasutada. Koduloolise materjali kasutamise tulemusena peavad kõigist õpilastest kujunema loodusvarade säästlikud kasutajad ja looduskaitse ideede teadlikud teostajad.

Keemia ja füüsika õpetamisel on tähtis koht kodukoha inimeste elu ning töö tundmaõppimisel, et selgitada, kuidas kasutatakse tänapäeva teaduse ja tehnika saavutusi. Ka see eeldab korraldatavate ekskursioonide ning vajaliku koduloolise õppenmaterjali kogumistöö koordineerimist bioloogia ja geograafia õpetamisega, eriti vaatlusobjektide valiku ning kogutud materjalide läbitöötamise seisukohalt. Kõige selle juures ei tohi unustada, et matemaatika ja füüsika tundides kohaliku andmelise materjali (viisaastaku ülesannete täitmine, kohaliku tööstuse, põllumajanduse, kultuurialu jne. näitajad) kasutamine ei tee õppeainet ainult huvitavamaks, vaid õpetab õpilasi paremini analüüsina meie maa saavutuste põhjusi ning viib kodukoha arenguperspektiivide kaudu NLKP programmi reaalsuse mõistmisele.

Õpilaste ideelis-poliitilisel kasvatamisel on suur tähtsus ühiskonnaõpetusel, ajalool ja uuel õppeainel - vestlustel meie nõukogude ühiskonnast. Nõukogude patriotismi, rahvaste sõpruse ja sotsialistliku internatsionalismi kasvatamine, lugupidamise kasvatamine rahvahulkade töö ning töörahva võitluse vastu rõhujatega, noorte kommunismiehitajate kasvatamine ei ole mõeldav näideteta kodukoha tänapäevast või minevikust. See kõik nõuab NSV Liidu kui ka Eesti NSV ajaloo seostamist kodukoha ajalooa põhinõttel üldajaloolt kodukohta ja kodukohast üldajaloole, s.o. kaugemalt lähemale ja lähemalt kaugemale. Selleks peab tundma kooli lähema ümbruse ajalugu, kirjandust, dokumentaalseid jt. ajaloomälestisi, kaasaegseid isikuid, kes oma elu

ja tööga on aidanud või aitavad luua kodukoha nõukogulikku tänapäeva.

Võimalused kodulooliseks tegevuseks kirjanduse õpetamisel on igas kodukohas väga erinevad. Kõik kohad ja materjalid, mis on seotud ühe või teise kirjaniku elu või loominguga, leiavad iseenesest mõistetavalt koduloolise materjalina käsitlemist kirjanduse tundides. Metoodiliselt on väga õige kirjandusteose oodeelisel lahtimõtestamisel kasutada kohaliku materjali abi.

Kuigi õppeprogrammi järgi tehakse üksikute ainete tundides mõndagi kodu-uurimise alal, peab õigesti organiseeritud õppetööst välja kasvama õpilaste sügavam huvi kodukoha vastu. Sellest huvist ja koolibkoduloolise materjali kogumise praktika vajaduste rahuldamisest peab välja kasvama mitmekülgne klassiväline kodu-uurimine, mis aitab sisustada kooli aineriingide, eelkõige koduloo- või kodu-uurimise ringi ning pioneeri- ja komсомолиorganisatsiooni tööd. Koduloomapi koostamine algklassides peab andma vilumusi materjalide kogumiseks ja hoidmiseks.

Kuna nõukogulik kodu-uurimine on kompleksne, siis peab ka kooli kodu-uurimisalane töö haarama kõiki peamisi kodu-uurimise valdkonda kuuluvaid alasid. Suuremates koolides on võimalik selle nõude täitmiseks:

- 1) moodustada ülekooliline kodulooring sektsioonidega, nagu looduse-, ajaloo, etnograafia-, kultuuriloo-, majandussektsioon jne., kusjuures iga sektsioon uuriks kindla plaani järgi endale võetud teemat;
- 2) anda koolis moodustatud aineriingidele kodu-uurimislikke ülesandeid, et ajalooring uuriks kodukoha ja oma kooli ajalugu, kirjandusring - kodukoha kultuuri, naturalistide ring - kodukoha põllumajandust, taimestikku ja loomastikku, geograafiaring - kodukoha majanduselu ning loodusvarasid jne.

Pioneeri- ja komsonoliorganisatsioonidele on jõukohane oma organisatsiooni ajaloo kõrval uurida ka kohaliku kolhoosi või sovhoosi, tööstusettevõtte jne. ajalugu. Igal juhul on vajalik, et kodulooringi või kodu-uurimisalast tööd kooli aineringides ning laste ja noorte organisatsioonides juhiks õpetaja, kes põhjalikult tunneb ja armastab kodukohta. Sektsioonide või aineringide hooldusõpetajaiks tuleb määrata avara silmaringiga õpetaja, oma ala paremaid spetsialiste. Kuna kodu-uurimine on sisuliselt väga laiaulatuslik, tuleb ka neid õpetajaid, kes ringintöoga vormiliselt ei ole seotud, kohustada ringi uurimistöös abistama, eriti oma õppeainu huvides.

Õpetajate otsusteks abilisteks on klassivälise töö ringide (seksioonide) juhatused või organisatorid. Kooli klassivälise tööd, seega ka kodu-uurimislikku tööd juhib pioneerimalev või komsonolikomitee. Klassivälise töö korraldamise eest vastutab kooli direktor või õppealajuhataja.

Kooli kodu-uurimise teaduslikuks suunamiseks on koolil vaja pidada sidet kohaliku (rajooni või linna) kodu-uurimise toimekonnaga ja kohaliku rajoonidevahelise koduloomuuseumiga või memoriaalmuuseumiga, kus vastavalt eeskirjadele peavad olema registreeritud kõik kodulooringid. Koduloomuuseumid saavad kodulooringe abistada uurimistöö teemade valikul ja uurimistööd. Töö käigus üleskerkinud küsimustes võib pöörduda ka Eesti NSV Teaduste Akadeemia Kodu-uurimise Komisjoni poole (Tallinn, Estonia pst.7).

Eriti põhjalikult tuleb kaaluda kooli kodu-uurimistöö planeerimist, et tagada selle töö juhtimine õiges suunas, vastavuses õppe- ja kasvatustöö eesmärkidele. Töö süsteemikindluse eelduseks on pikemaajaline plaan (3 - 7 aastaks), mille järgi koostatakse aastaplaan. Plaani koostamisele tuleb kaasa tõmmata direktioon, ringide hooldusõpetajad, vanempioneerijuht, komsonoli-algorganisatsiooni sekretär, matkaorganisaator, kooli raamatukoguhoidja jt.

Sobiva uurimistöö temaatika valikul tuleb arvestada:

- 1) õppeprogrammide nõudeid;
- 2) kooli klassivälise töö ülesandeid õpilaste ideelis-poliitilisel kasvatamisel;
- 3) kooli eri vajadusi kodukoha tundmaõppimisel (kooli kroonika kirjutamine, kultuurimälestiste ja looduskaitseobjektide tähistamine jne.);
- 4) kohalikke ülerajoonilisi kodu-uurimislikke ülesandeid;
- 5) pioneeride ja õpilaste vabariiklike konkursside ja matkade ülesandeid;
- 6) pioneeri- ja komsonolitöö ülesandeid (eriti seoses tähtpäevadega);
- 7) teadusliku uurimise asutuste vajadusi ja nende poolt väljakuulutatud konkursse, soovitatud kogumis- ja uurimistöö temaatikat jne.

Selleks on eelõige vajalik põhjalikult läbi vaadata kõik õppeprogrammid, metoodilised juhendid ja õpikud ning nendest iga õppeaine kohta klasside kaupa välja kirjutada kodu-uurimisalase töö ülesanded. Teiseks tuleb koostada pioneeri- ja komsonoliüleannete täitmise graafik seoses kodu-uurimisalase töö ülesannetega ja kooskõlastada see kavajaliselt õppeprogrammide täitmisega.

Kolmandaks on vaja välja selgitada kodu-uurimisalasesse töösse haaratud õpilaste individuaalsed huvid ja võimed. See on eriti tähtis uue inimese kasvatamisel põhinõttel igahelst tema võimete järgi. Viimane on lapse annete igakülge ja täieliku arendamise üks tee. Õpilaste võimete ja huvide arvestamisega kodu-uurimises saame neid aidata tulevase elukutse valikul. Uurimistöö temaatikat soovitatakse Eesti NSV Haridusministeeriumi juhendis ajalooalase klassi- ja koolivälise töö kohta (1-a). Uurimisteedadest tuleb eelistada neid, mis aitavad tulevastele põlvetele säilitada materjale meie kangelaslikust tänapäevast, selle kiiresti arenevast majandus- ja kultuurielust. Vajalikud on ka teenad, nagu kodukolhoosi ajalugu, taimestik, kodukoha mikrokliima jne., mis aitavad lahendada meie aktuaalseid

probleeme. Kollektiivsete kui ka individuaalsete teemade valikul peab arvestama õpilaste vanust ja huvisid ning teemade jõukohasust.

Samaaegselt uurinistöö planeerimisega tuleb koostada ka uurimisallikate nimekiri sellise arvestusega, et seda nimekirja töö käigus täiendatakse. Nimekirja märgitakse teosed, ajaleheartiklid, dokumendid, asutused, isikud, kohad jne. Uurimise edu esimeseks tingimuseks on õpilastes selle töö vastu huvi äratamine. See aga oleneb eelkõige juhendava õpetaja enda huvist kodu-uurimise vastu, tema mitmekülgsedest teadmistest kodukohast, teadmiste järjekindlast täiendamisest ja armastusest meie nõukogude kodumaa vastu.

Iga õpetaja, kes armastab oma ainet ja oskab õpilasele individuaalselt läheneda, äratab õpilastes huvi ka aine ning sellega seotud kodu-uurimise vastu. Õpilaste huvi ääilitamiseks, järjekindlaks tööks kuni ülesande lõpuleviimiseni on vaja organiseerida õpilastele niisuguseid üritusi, mis kohustavad uurima ja teevad selle töö huvipakkuvaks ning meeldivaks vajaduseks. Need üritused võivad olla ülekoolilised kui ka klassi- või ringisisised. Näiteks:

- 1) t e o r e e t i l i s e d k o n v e r e n t s i d, kus õpetajad ja õpilased esitavad huvitava materjali uuritava teema kohta;
- 2) v a i d l u s õ h t u d, kus tõstetakse probleeme uurimisteema, uurinistöö vajalikkuse jms. kohta;
- 3) v a b a r i i k l i k u d j a k o o l i s i s e s e d k o n k u r s i d;
- 4) n a t k a d uuritavatesse paikadesse;
- 5) n ä i t u s e d, kus eksponeeritakse materjale uuritava teema kohta;
- 6) k o h t u m i s e d tööesrindlaste, teadlaste jt. isikutega, kes aitavad tõsta huvi uurinistöö vastu;
- 7) õ p p e p r o g r a m m i l i s t e v a a t l u s ü l e s a n n e t e (meteoroloogilised ja fenoloogilised vaatlused) täitmine.

Kodu-uurimise käigus tuleb õpetada õpilasi kasutama raamatukogu, arhiivi, koostama fotode, dokumentide, ajaleheväljalõigete ja mitmesuguste esemete kogusid, õigesti küsitlana inimesi ning tegema üleskirjutusi, tegema tähelepanekuid looduslike, tehiseobjektide ja loodusnähtuste kohta, tegema mõõtmisi, valmistama jooniseid jne.

Ehkki õpilased on saanud algklassides koduloomapi koostamisel teatavaid kogemusi taoliste kogude valmistamiseks, peab õpetaja iga uue ülesande korral õpilasi uuesti üksikasjalikult juhendama, selgitama põhjalikult uuritava teema sisu, millele tähelepanu pöörata, mille kohta ja kuidas andmeid koguda. Sageli on koguni vajalik anda uurijale kirjalik juhend.

Ka kodu-uurimist peab arendama koolis üldtuntud didaktilisel printsiibil: tuntult tundmatule, kergemalt raskemale. Sellest lähtudes tuleb algul uurimiseks anda õppetundides ettevalmistatud teemad ja alles vilumuste kujunemisel anda õpilastele keerukamaid ning pikemat aega nõudvaid ülesandeid. Ülesandeid võib ringis või sektsioonis jaotada ka õpilasgruppide või üksikute õpilaste vahel, näiteks ühed vastutavad ajakirjandusest või muust kirjandusest andmete kogumise, teised isikutelt üleskirjutuste tegemise, kolmandad mõõtmiste, neljandad esemete kogumise eest jne. Mõnede üldsust huvitavate probleemide uurimiseks vajalikke andmeid ja muud materjali võivad koguda ka kõik õpilased.

Uurimistöö lõpul tuleb teha kokkuvõte, mis rikastab kooli kodulookogu või õppekabinetti. Kokkuvõte peab koosnema kirjeldusest ja selle lisadest, olenevalt töö teenast (fotod, esemed, diagrammid, tabelid, kaardid, skeemid, maketid, mudelid jne.).

Arvestades õpilaste väljakujunenata võimeid, vähest vilumust ning oskust kirjelduste koostamisel,

peab õpetaja neid abistama selle kava tegemisel ja kirjelduse vormistamisel.

Neid kokkuvõtteid on sobiv kasutada materjalina ettekannete, vestluste, arutluste, diskussioonide ja näituste korraldamiseks kas sektsioonis, ringis või ülekoolilises ulatuses. Samuti selgub kokkuvõttest, mida kogutud materjalist säilitada kodulookogus, mida eksponeerida näitustel, mida avaldada ajalehes. Selle kõige eesmärgiks on laiendada õpilaste (ka ümbruskonna elanike) teadmisi kodukohast ja kasvatada nõukogude patriotismi.

Kuid kooli kodu-uurimisalane töö ei tohi piirduda ainult uurimiste ja neist kokkuvõtete tegemisega ning vastavate materjalide kasutamisega õppetöös, vaid tuleb ka hoolitseda koduümbruse eest, kaitsta selle väärtusi ning propageerida nende kaitset. Selleks tuleb õpilasi kaasa tõmmata kultuurimälestiste ja looduskaitseobjektide tähistamisele, suunavate teeviitade püstitamisele, Suure Isanaasõja kangelaste, kultuuritegelaste ja teiste haudade või monumentide korrastamisele, samuti kohtumiste organiseerimisele kohalike revolutsionääridega, tööeesrindlastega, kultuuritegelastega jne. Pärast valitud teema uurimise lõpetamist on vaja jätkata täiendavate materjalide kogumist, korraldada uusi matku jne. saadud muljete süvendamiseks ja huvi alalhoidmiseks.

Samal eesmärgil tuleb alati ära kasutada kõiki võimalusi raadio- ja televisioonisaadete jälgimiseks ning kino- ja teatrietenduste külastamiseks.

Eriiline koht kodu-uurimisalases töös on klassivälisel lugemisel, eriti populaarteadusliku kirjanduse lugemisel. Sellest tuleneb nõue, et kooli raamatukogus oleks selliseid raamatuid ja koostataks soovitatava kirjanduse nimekirju, mis abistavad noori kodu-uurijaid nende töös.

Igas koolis planeeritud koduloolise töö huvides tuleb ära kasutada episoodilist laadi klassivälist tööd, eelkõige kevadisi ja suviseid ekskursioone ning

Eesti NSV Laste Ekskursiooni ja Turismi Keskmaja, Eesti NSV Noorte Naturalistide Keskmaja ja Eesti NSV Metsamajanduse ja Looduskaitse Ministeeriumi poolt väljakuulutatud konkursse, matku, pioneeride matku ja laagreid, looduskaitse, kultuurimälestiste kaitse jt. päevi. See on siis võimalik, kui koolidel on igale klassile aastateks välja töötatud kindlad matka- ja ekskursioonimarsruudid, mis arvestavad õppeprogrammide vajadusi ning kooli kasvatustöö ülesandeid. Matkal või ekskursioonil peab igal õpilasel olema individuaalne ülesanne, mille täitmist jälgitakse ja mille kokkuvõtteid hiljem õppetöös kasutatakse.

Koolis tehtava kodu-uurimise tulemusena peab kujunema kodulookogu, mida pidevalt täiendatakse igal aastal. Kodulookogu on aluseks koduloomurga ja muuseumi kujundamisel.

Kooli kodu-uurimisalane töö on tähtis kommunistliku kasvatuse vahend mitte üksnes nõukogude patriotismi kasvatamisel, vaid ka töökasvatusel; kodu-uurimine on üks ühiskondlikult kasulik töö vorm, millel on tähtis koht õpilaste tahtejõu kasvatamisel ja vaimsete võimete arendamisel, huvialade mitmekesistamisel ning silmaringi avardamisel. Kooli kodu-uurimisalane töö peab panema kindla aluse meie maal arenevale teaduslikule isetegevusele.

Kirjandus.

1. Eesti NSV Haridusministeeriumi juhendid:

- a) Eesti NSV Haridusministeeriumi juhend ajaloolase klassi- ja koolivälise töö korraldamise kohta. "Nõukogude Õpetaja", 14. jaanuar 1961.
- b) Metoodilised juhendid õpilaste iseseisvaks tööks määratud ajalooliste allikmaterjalide juurde. Tallinn, 1960.
- c) Eesti NSV Haridusministeeriumi ja Eesti Kultuuriministeeriumi ühine ringkiri 23.II 1959 nr.1 - 212/494.

2. Vastaval õppeaastal kehtival õppeprogrammid koolidele.
3. Eri ainete õpetamise metoodilised juhendid.
4. Palamets, H. Koduloo kogu koolis. "Nõukogude Kool", 1964. nr.1.
5. Koduümbruse uurimine matkadel ja ekskursioonidel. I - II. Tallinn, 1957 - 1959.
6. Kodu-uurimise teateid, nr.1 - 6. Tallinn, 1959-1965.
7. Annilo, M. Õppekäigu bioloogias. "Nõukogude Kool". 1964, nr.9.
8. Jõgisalu, H. Ekskursioonid ja matkad. "Nõukogude Kool", 1961, nr.7.
9. Järv, V. Kodu-uurimise päevaprobleeme. "Nõukogude Kool", 1963, nr.10.
10. Kruus, H. Kodu-uurimine ja õpetajaskond. "Nõukogude Kool", 1960, nr.1.
11. Maaring, E. Kodu-uurimine ja loodusteaduslikud õppeained. "Nõukogude Kool", 1963, nr.10.
12. Palamets, H. Koduloolise materjali kasutamise teoreetilised alused ajaloo õpetamisel 4.klassis. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, vihik 123, Tartu 1962.
13. Pessudjovskaja, K. Arhiivimaterjalide kasutamise võimalusi koolis. "Nõukogude Kool", 1963, nr.10.
14. Mägi, H. Kooli muuseumi osa õppe- ja kasvatustöös. "Nõukogude Kool", 1964, nr.1.

1904

O. Viinimäe